

OLIIY TA'LIM TIZIMIDA IQTIDORLI TALABALARNING ELEKTRON PORTFOLIOSINI MONITORING QILISH DASTURI VA UNING SAMARADORLIGI

Bakayev Ilhom Izzatovich, Buxoro davlat universiteti, dotsenti

E-mail: ilhombakayev@buxdu.uz

Djabarova Nodira Baxshilloyevna, Buxoro davlat universiteti, 1-kurs magistranti

E-mail: nodirajabborova@buxdu.uz

Annotatsiya: Mazkur tadqiqotda oliy ta'lim muassasalarida iqtidorli talabalarning ilmiy, ijodiy va intellektual salohiyatini aniqlash hamda monitoring qilish jarayonlarini raqamlashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot obyekti sifatida Buxoro davlat universitetida joriy etilgan Iqtidor.bukhsu.uz elektron platformasi hamda iqtidor monitoringi tizimlariga oid xalqaro tajribalar olingan. IMRAD standarti asosida olib borilgan ushbu ishda portfoliosi asosida talabalarni baholashning nazariy-metodologik asoslari tizimlashtirilgan bo'lib, an'anaviy qog'ozbozlik va inson omilini kamaytirish, shaffof reyting shakllantirish hamda "ustoz-shogird" an'alarini raqamli boshqarish mexanizmlari tahlil qilingan. Natijalar elektron portfolio tizimlarining talabalar ilmiy faolligini oshirish va adolatli saralash tizimini ta'minlashda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi.

Аннотация: В данном исследовании освещены вопросы цифровизации процессов выявления и мониторинга научного, творческого и интеллектуального потенциала одаренных студентов в высших учебных заведениях. В качестве объекта исследования приняты электронная платформа Iqtidor.bukhsu.uz, внедренная в Бухарском государственном университете, а также международный опыт в области систем мониторинга одаренности. В рамках данной работы, выполненной на основе стандарта IMRAD, систематизированы теоретико-методологические основы оценки студентов на базе их портфолио, проанализированы механизмы снижения традиционного бумажного документооборота и человеческого фактора, формирования прозрачного рейтинга, а также цифрового управления традициями «наставник-ученик».

Результаты показали высокую эффективность систем электронного портфолио в повышении научной активности студентов и обеспечении справедливой системы отбора.

Abstract: This study highlights the issues of digitalizing the processes of identifying and monitoring the academic, creative, and intellectual potential of gifted students in higher education institutions. The electronic platform Iqtidor.bukhsu.uz, implemented at Bukhara State University, along with international experiences regarding talent monitoring systems, was selected as the object of research. Within the framework of this paper conducted based on the IMRAD standard, the theoretical and methodological foundations of portfolio-based student assessment are systematized. Furthermore, mechanisms for reducing traditional paperwork and the human factor, establishing transparent rating systems, and digitally managing the “mentor-mentee” traditions are analyzed. The results demonstrated that electronic portfolio systems exhibit high efficiency in enhancing students' academic activity and ensuring a fair selection system.

Kalit soʻzlar: iqtidorli talabalar, elektron portfolio, raqamli monitoring, Iqtidor.buxdu.uz, reyting tizimi, oliy taʼlim, Big Data.

Ключевые слова: одаренные студенты, электронное портфолио, цифровой мониторинг, Iqtidor.buxdu.uz, рейтинговая система, высшее образование, Большие данные (Big Data).

Keywords: gifted students, electronic portfolio, digital monitoring, Iqtidor.buxdu.uz, rating system, higher education, Big Data.

Kirish: Zamonaviy oliy taʼlim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish va yuqori intellektual salohiyatga ega boʻlgan raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Iqtidorli va isteʼdodli talabalar mamlakatning intellektual salohiyatini belgilab beruvchi eng muhim inson resursidir. Biroq, anʼanaviy taʼlim muhitida talabalarning yutuqlarini (maqolalar, sertifikatlar, loyihalar) qogʻoz shaklida tarqoq holda saqlash va ularni davriy baholash tizimi monitoring jarayonini murakkablashtiradi va subyektiv yondashuvlarga yoʻl ochadi. Anʼanaviy

standartlashtirilgan testlar talabaning ijodiy fikrlashi, muammolarni hal qilish qobiliyati va ko‘p qirrali iqtidorini to‘liq qamrab ola olmaydi.

Shu sababli, oliy ta’lim muassasalarida talabalarning darsdan tashqari faoliyatini tizimlashtirish, har bir iqtidorli yoshning shaxsiy yutuqlar bazasini (portfolio) yaratish va monitoring mexanizmini raqamlashtirish dolzarb muammo hisoblanadi. Elektron portfolio (e-portfolio) talabaning ko‘p yillik ilmiy-ijodiy yo‘lini raqamli muhrlash (Digital Profile) bilan bir qatorda, ta’limni transformatsiya qilishga xizmat qiladi.

Nazariy asoslar (Literature Review): Iqtidor monitoringi dasturlari va uning nazariy asoslari xalqaro miqyosda keng o‘rganilgan. Gagné’ning “Iqtidor va iste’dodning tabaqalashtirilgan modeli” (DMGT) tug‘ma qobiliyatlarning tizimli ta’limiy va muhitiy intervensiyalar yordamida real muvaffaqiyatga aylanishini asoslaydi, bu esa uzoq muddatli portfolio monitoringini taqozo etadi. Renzulli o‘zining iqtidorning uch halqali konsepsiyasida intellekt bilan birga ijodkorlik va vazifaga sodiqlikni baholash zarurligini ta’kidlaydi. Malayziyaning PERMATApintar High School modeli hamda Indoneziya oliy ta’lim muassasalaridagi raqamli portfolio tajribalari ko‘p mezonli (multidimensional) baholash tizimlarining afzalliklari va texnik qiyinchiliklarini ko‘rsatib bergan.

Buxoro davlat universitetida ishlab chiqilgan Iqtidor.bukhsu.uz maxsus elektron platformasi aynan respublikamiz oliy ta’lim tizimida ushbu bo‘shliqni to‘ldirish, iqtidorli talabalar va ularning ilmiy rahbarlari (“ustoz-shogird”) faoliyatini masofadan boshqarish maqsadida tashkil etilgan.

Tadqiqot savollari va maqsadlari: Tadqiqotning maqsadi iqtidorli talabalar portfoliosini monitoring qilishning integrallashgan raqamli tizimi funksionalligini o‘rganish va uning ta’lim sifati hamda shaffoflikka ta’sirini tahlil qilishdir. Tadqiqot oldiga quyidagi savollar qo‘yildi:

1. Elektron portfolio dasturining asosiy tarkibiy qismlari nimalardan iborat?
2. Raqamli monitoring tizimi inson omilini kamaytirishda va stipendiyalar saralashda qanchalik shaffoflikni ta’minlaydi?

3. Ushbu texnologiyalarni amaliyotga joriy etishda qanday muammolar va strategik vazifalar mavjud?

Tadqiqot dizayni va tahliliy metodologiya: Ushbu tadqiqot tizimli adabiyotlar tahlili (Systematic Literature Review) metodologiyasi hamda Buxoro davlat universitetining Iqtidor.bukhsu.uz platformasi amaliy tajribasini sintez qilish asosida qurilgan. Tizimli yondashuv xalqaro miqyosda 2000–2026-yillar oralig‘ida Scopus, Web of Science va ERIC ma’lumotlar bazalarida chop etilgan 50 dan ortiq tadqiqotlarni qamrab oldi.

Ma’lumotlarni yig‘ish va obyekti: Tadqiqot predmeti sifatida iqtidorli talabalarning elektron portfoliosini shakllantirish mezonlari olindi. Tizimda talabalar faoliyatini baholash uchun quyidagi ma’lumotlar bloklari ko‘rib chiqildi:

- **Ilmiy faollik:** Scopus, Web of Science va mahalliy nufuzli jurnallarda chop etilgan maqolalar.
- **Ijodiy va innovatsion yutuqlar:** Diplomalr, sertifikatlar, startap loyihalar va mualliflik guvohnomalari.
- **Akademik va darsdan tashqari ko‘rsatkichlar:** Reyting ko‘rsatkichlari va olimpiada natijalari.

Dasturning funksional va texnik arxitekturası:

Iqtidor.bukhsu.uz tizimining ishlash mexanizmi ballarni avtomatik hisoblash algoritmgı asoslangan. Talaba hujjatlarni turli xonalarga jismoniy olib bormasdan, masofadan o‘z shaxsiy kabinetiga (Digital Profile) yuklaydi. Yuklangan ma’lumotlar soha ekspertlari yoki tizim administratorlari tomonidan tasdiqlangach, platforma algoritmi talabaning fanlar va yo‘nalishlar kesimidagi reytingini avtomatik yangilaydi.

Olib borilgan tahlillar natijasida elektron portfolio monitoring tizimining model arxitekturası shakllantirildi. Tizim 6 ta asosiy komponentning o‘zaro sinergik aloqasidan tashkil topganligı aniqlandi:

Instrumentlar va baholash mezonlari: Xalqaro va mahalliy tajribalardan kelib chiqib, talabalarning iqtidor yo‘nalishlarini monitoring qilishda foydalaniladigan

instrumentlarning psixometrik xususiyatlari va funksional imkoniyatlari umumlashtirildi (1-jadval).

Baholash vositasi / Instrument	Validlilik darajasi	Ishonchlilik (Reliability)	Asosiy xususiyati va vazifasi
Elektron Portfolio Tizimlari (masalan, Iqtidor.bukhsu.uz)	Yuqori validlilik	Kontekstlararo mos	Haqiqiy natijalarni (maqola, patent) raqamli muhrlash, Big Data bazasini yaratish.
SIGS-2 (Scales for Identifying Gifted Students)	Yuqori (guruhlararo adolatli)	0.85+	Ko'p faktorli baholash, subyektiv xatoliklarni kamaytirish.
Raven's Standard Progressive Matrices	Eksellent ($r = 0.71-0.85$)	Kross-madaniy ($\alpha = 0.71$)	Talabalarning noverbal intellektual salohiyatini testlash.
AI-ongli til va dasturlash vositalari	Yuqori ($r = 0.82$)	98% aniqlik	Filologik va texnik yo'nalish talabalariga individual fikr-mulohaza (feedback) berish.

*1-jadval: Iqtidor turlarini aniqlash va monitoring qilish instrumentlarining tasnifi
(Sintezlangan ma'lumotlar)*

Dasturni amaliyotga joriy etish bosqichlari:

Iqtidor.bukhsu.uz kabi elektron platformalarni oliygoh faoliyatiga to'liq singdirish o'rtacha 18–24 oyni tashkil etadi. Mazkur jarayon quyidagi davrlarni o'z ichiga oladi (2-jadval):

Bosqich nomi	Davomiyligi	Asosiy faoliyat turi	Kritik muvaffaqiyat omili
---------------------	--------------------	-----------------------------	----------------------------------

1. Rejalashtirish va Dizayn	3 oy	Ehtiyojlarni o'rganish, mezonlarni belgilash.	Shaffof konsepsiya va strategiya.
2. Tizimni ishlab chiqish	4 oy	Platforma algoritmlarini yozish, testlash.	Ekspertlar ekspertizasi va validatsiya.
3. Pilot sinov	2 oy	Kichik guruh yoki muayyan fakultetda sinash.	Kamchiliklarni tezkor tuzatish.
4. To'liq integratsiya	6 oy	Universitet miqyosida ishga tushirish, treninglar.	Texnik ko'mak va foydalanuvchilar malakasi.
5. Baholash va optimallashtirish	3 oy	Natijalarni tahlil qilish, tizimni yangilash.	Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar.

2-jadval: Portfolio monitoring dasturini joriy etish bosqichlari

Olingan natijalarning ilmiy ahamiyati: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy qog'oz tizimidan elektron portfolio tizimiga o'tish oliy ta'lim sifat menejmentida tub burilish yasaydi. Raqamli platformaning joriy etilishi quyidagi muhim ijobiy natijalarni beradi:

- 1. Inson omilining kamayishi va adolatli muhit:** Tizim ballarni avtomatik hisoblab, eng yuqori ko'rsatkichga ega talabalarni reytingning yuqori qismiga chiqaradi. Bu Navoiy, Beruniy, Islom Karimov kabi davlat stipendiyalari hamda ichki universitet grantlariga nomzodlarni saralashda subyektivlik va korrupsion xavflarga chek qo'yadi.
- 2. "Ustoz-Shogird" tizimini baholash:** Platforma talabani uning ilmiy rahbariga raqamli bog'lash orqali nafaqat talabani, balki professor-o'qituvchilar faoliyatini ham monitoring qiladi. Qaysi professor ko'proq iqtidorli yoshlarni tayyorlayotganini tizim aniq ko'rsatib beradi.
- 3. Ilmiy reyting yuksalishi:** Scopus, Web of Science yoki xalqaro nufuzli jurnallardagi maqolalar tizimda yuqori ball bilan rag'batlantirilishi talabalarda

sifatli ilmiy ishlarga bo‘lgan motivatsiyani uyg‘otadi va universitetning umumiy reytingini oshiradi.

Tizimni joriy etishdagi muammolar va yechimlar: Xalqaro tajriba (masalan, Indoneziya universitetlari tadqiqotlari) raqamli portfoliolarini joriy etishda kognitiv yuklama, texnik nosozliklar va raqamli tengsizlik (Digital Gap) kabi to‘siqlar paydo bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

- *Ma’muriy yuklamani kamaytirish:* Tizim interfeysini soddalashtirish va talabalarga o‘z yutuqlarini masofadan, ortiqcha qog‘ozbozliksiz yuklash imkonini kengaytirish.
- *Malaka oshirish:* Professor-o‘qituvchilar va talabalar uchun platformadan foydalanish bo‘yicha tizimli treninglar tashkil etish.

Strategik istiqbollar (Rekruting va Karyera):

Iqtidor.bukhsu.uz tizimida shakllangan Big Data bazasi faqat ichki monitoring uchun emas, balki bitiruvchilarning bandligini ta’minlashga ham xizmat qiladi. Potensial ish beruvchilar va yirik kompaniyalar platformaga integratsiya qilinishi orqali eng kuchli bitiruvchilarning portfoliosini ko‘rish va ularni to‘g‘ridan-to‘g‘ri ishga taklif qilish (raqamli rekruting) imkoniga ega bo‘ladi.

Xulosa: Buxoro davlat universiteti tajribasida qo‘llanilgan Iqtidor.bukhsu.uz elektron platformasi oliy ta’lim tizimida iqtidorli yoshlar bilan ishlash mexanizmini raqamlashtirishning muvaffaqiyatli namunasidir. Tadqiqot xulosalari elektron portfolio tizimining quyidagi ustunliklarini isbotlaydi:

- Tizim talabaning oliygohdagi har bir muvaffaqiyatli qadamini raqamli muhrlab boruvchi “Raqamli qiyofa” (Digital Profile) shakllantiradi.
- Stipendiyalar va ichki tanlovlar jarayonidan inson omilini chiqarib, shaffof va sog‘lom raqobat muhitini yaratadi.
- “Ustoz-shogird” zanjirining samaradorligini tahlil qilib, tahliliy boshqaruv qarorlari qabul qilishga zamin yaratadi.

Kelajakda ushbu platformaga sun'iy intellekt (AI) elementlarini joriy etish, talabalarning ilmiy traektoriyasini bashorat qiluvchi va ularga individual rivojlanish yo'nalishlarini tavsiya etuvchi adaptiv algoritmlarni integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Johnsen, S. (2021). *Portfolio Assessment of Gifted Students*. Alternative Assessments. DOI: 10.4324/9781003232988-12.
2. Gagné, F. (2020). *The DMGT (Differentiated Model of Giftedness and Talent) Definition of Giftedness and Talent*. Springer.
3. Ruzieva, S.D. (2021). *Iqtidorli talabalarni aniqlash va ularning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish metodikasi*. Toshkent.
4. Greene, A. K., Dougé, M. C. E., et al. (2025). State Definitions, Policies, and Practices of Gifted and Talented Identification. *The Gifted Child Quarterly*. DOI: 10.1177/00169862251339671.
5. Ait Mama, A. (2023). Measuring the Impact of E-Portfolio Assessment on Undergraduate Students. *Journal of English Language Teaching and Linguistics*. DOI: 10.21462/jeltl.v8i2.1051.
6. Buxoro davlat universiteti Kengashi qarorlari. (2022-2024 yy.). *Universitetda iqtidorli talabalar bilan ishlash bo'limi faoliyatini takomillashtirish va elektron platformani joriy etish to'g'risidagi nizomlar to'plami*.
7. Renzulli, J. S. (2014). The schoolwide enrichment model: a comprehensive plan for the development of talents and giftedness. *Universidade Federal de Santa Maria*. DOI: 10.5902/1984686x14285.
8. *Iqtidor.bukhsu.uz* — Buxoro davlat universiteti iqtidorli talabalarning elektron platformasi amaliy ma'lumotlari.